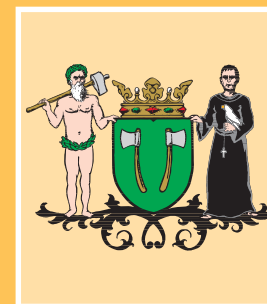

Jaargang 20 - nummer 1- januari 2008

T i j d s c h r i f t

Historische Vereniging Gemeente Beilen

Kooplieden in de 18de eeuw

Barbertje moet hangen. Harm Plenter
en de Ereraad voor de Letterkunde

De Keep, weg achter de snelweg

Nij-jaar en Meu Egbertien

Tuberculose

Zo as't west hef: Kruidenierswinkel in de 19de eeuw

Foto's omslag voorzijde:
Op de grote foto: De schouw in het huis van Roel Reijntjes (foto - T.L. Kroes) en drie kleine foto's van producten uit de kruidenierswinkel in het begin van de 20ste eeuw. Verder: kaartfragment van de omgeving van Spier (1900).

Inhoud:	
11	Zo as't west hef: Kruidenierswinkel in de 19de eeuw
1-4	Koopliden in de 18de eeuw - G.J. Dijkstra
5-14	Barbertje moet hangen. Harm Plenter en de Ereraad voor de Letterkunde - Cees van Dijk
15-20	De Keep, weg achter de snelweg - Rolina Gerding
21	Hooghalen, dorp van mijn jeugd
22-23	Nij-jaar en Meu Egbertien - Roel Reijntjes (1923-2003)
24-25	Gebruiksvoorwerpen - S.H. Hoek-Beugeling
26-27	Beilen. Honderd jaar leven, werken en wonen.
28	Ledenvergadering
29-III	Tuberculose - G. Seubring

- Adressen auteurs:**
- C. van Dijk, Laan van de Eekharst 34, 7823 AP Emmen.
 - G.J. Dijkstra, Pinksterbloem 42, 9411 CH Beilen.
 - S.H. Hoek-Beugeling, Min. Kanstraat 13, 7811 GN Emmen.
 - mw. R. Gerding, Lheebroek 29, 7991 PM Dwingeloo.
 - G. Seubring, Esweg 54, 9411 AJ Beilen.

Prijs: € 4,50

Hoofdredacteur
mw. J.A. Sikken, Grondselweg 7,
9418 TP Wijster, tel. 0593-562409
email: janetta@grondsels.nl

Eindredacteur
vakant

Redactie-leden
mw. R. Gerding, Lheebroek 29,
7991 PM Dwingeloo, tel. 0593-541844.
J. Hoogeveen-Zuidberg, Westeinde 23,
9415 PG Hijken, tel. 0593-524615.
B. Oosting, Klatering 36,
9411 XH Beilen, tel. 0593-525897
F. Timmerman-Stevens, Smilderweg 2D,
9414 AD Hooghalen, tel. 0593-592251.
A. Visscher-Ovinge, De Snikke 13,
9411 ET Beilen, tel.0593-523098.

Bestuur
Vakant (voorzitter)
W. Brinkman (secretaris)
Pinksterbloem 42, 9411 CH Beilen,
tel. 0593-541848.
H.J. Vos (penningmeester), Oosteinde 12,
9415 PA Hijken, tel. 0593-523028.
G. Drenth-Barkhof (ledenadministrateur),
Dahliastraat 20, 9411 GP Beilen,
tel. 0593-524440.
E. Beuving, Pr. Bernhardstraat 1K,
9411 KH Beilen, tel. 0593-524382.
F. Biemold, Vonderkampen 136,
9411 RH Beilen, tel. 0593-524772.
H.L.G. Schuur, Nieuwe Es 10,
9418 PS Wijster, tel. 0593-562412.
J. Vrijs, Julianastraat 16,
9411 PL Beilen, tel. 0593-523802.

Lidmaatschap
Het lidmaatschap van de vereniging bedraagt € 16,50. Bankrekeningnummer: 3065.27.774 t.n.v. Hist. Ver. Gem. Beilen. Rekeningnummer Postbank: 3090700 t.n.v. Hist. Ver. Gem. Beilen.
Opgave lidmaatschap en ledenadministratie: G. Drenth-Barkhof, Dahliastraat 20, 9411 GP Beilen, tel. 0593-524440.
Het opzeggen van een lidmaatschap dient SCHRIFTELIJK te geschieden bij G. Drenth-Barkhof voor 1 november. Voor alle informatie betreffende het tijdschrift: G. Drenth-Barkhof, Dahliastraat 20, 9411 GP Beilen, tel. 0593-524440.

Copyright
Het overnemen van foto's en/of artikelen of delen daarvan is slechts toegestaan na verkregen schriftelijke toestemming van de hoofdredacteur.

Productie: Uitgeverij Drenthe
ISSN-nummer: 1380-3301

In 1911 werd de Drentsche Vereeniging tot Bestrijding der Tuberculose opgericht die onder andere op grote schaal voorlichtingsmateriaal verspreidde.

Foto's omslag achterzijde
Voor het boek Beilen. Honderd jaar leven, wonen en werken maakte Willie Brinkman foto's van een weg in het Laaghalerveld. Rechtsboven de oorspronkelijke zandweg die van Laaghalen door het Laaghalerveld naar Laaghalerveen liep. De weg heet nu Laaghalerveld en is in het kader van de ontsluiting van Laaghalerveen door het EOT van betonplaten voorzien (zie foto links-onder).

G.J. Dijkstra

Kooplieden in de 18de eeuw

In het midden van de 18de eeuw hadden de kooplieden hun winkelwaren in hun dagelijkse leefruimte uitgestald; woonkamer en winkelruimte waren één geheel.

De koopman Leffert Jans Bakker en zijn vrouw Marchjen Berends verkochten in hun woonhuis kleding (damast en hemdrok), genotswaren (koffie, thee, siroop, tabak en pijpen), voedingsmiddelen (bonen, boter, honing, mosterdzaad en rijst) en gebruiksartikelen zoals papier en zeep. Zijn klanten betaalden niet alleen met geld, soms ruilde hij zijn artikelen tegen meegebrachte eieren.¹⁾

Zondagverkoop

Een probleem in het midden van de 18de eeuw was de verkoop van goederen op zon- en bededagen. Op 10 januari 1757 hadden de Beiler neringdoenden besloten om op zondagen en andere bededagen geen winkelwaren te verkopen. Een koopman die zich niet hield aan deze afspraak, die in een willekeur (een plaatselijke verordening) was vastgelegd, zou een boete van één dukaat betalen aan de Beiler diakonie.

In de zomer van 1757 klaagden Klaas Remmelts ten Have, Lucas Meinders en andere Beiler middenstanders Leffert Bakker voor de Drentse Etstoel²⁾ aan, omdat hij tijdens en tussen de kerkdiensten goederen verkocht. Uit het processtuk blijkt, dat met name mensen uit de omliggende buurschappen een bezoek aan de kerkdienst combineerden met het doen van boodschappen. De klagers werden overigens in het ongelijk gesteld.³⁾

Noten

- 1) Drents Archief (DA), Archief Etstoel, inventarisnummer 9, 1757
- 2) De Etstoel was in de 18de eeuw het hoogste rechtsorgaan in het gewest Drenthe.
- 3) DA, Archief Etstoel, inventarisnummer 9, 1757 en inventarisnummer 14, deel 52-2, p. 391vo, 5-7-1757

In de periode 1742 tot in de 19de eeuw woonden Leffert Jans Bakker en zijn zoon Jan Lefferts Bakker vermoedelijk in een pand aan de huidige Schoolstraat.

Koopwaren

De koopwaren in het begin van de 19de eeuw waren genots- en voedingsmiddelen zoals koffie, tabak, thee, brandewijn, jenever, spek, vlees, boter, tarwe, gerst, suiker, stroop, peper e.d. Daarnaast werden huishoudelijke artikelen en textielwaren verkocht. Ook in het begin van de 19de eeuw waren leefruimte en winkelruimte niet gescheiden. In sommige bronnen wordt een toonbank vermeld, die in de leefruimte was opgesteld.⁴⁾

Joodse handelaren

In het laatste kwart van de 18de eeuw vestigden Joodse handelaren zich in Beilen.

De koopman Israël Jozef trok met een handelsmand door Midden-Drenthe om zijn koopwaren aan de man te brengen. Toen hij in 1784 in financiële problemen raakte, werd zijn handelswaar en het interieur van zijn woning bij opbod verkocht. Met de opbrengst

- 4) DA, Commissie brandschade Beilen, toegangsnummer 0032, bloknr. 52.
Zie ook: G.J. Dijkstra, "Schoone huizen tot asch verteerd...", Branden, brandweer en brandweerkorps in de gemeente Beilen, Beilen, 1992, p. 40-41 en 44.

Lucas Meinders woonde omstreeks 1750 tot 1790 in de Kruisstraat op het huidige huisnummer 20, de tweede woning van links, de huidige bloemenzaak van Janny, Manny en Rieks. In het midden van de 20ste eeuw dreef de familie Smit in dit pand een kruidenierszaak.

Klaas Remmelts ten Have woonde van omstreeks 1750 tot 1800 in het pand op de hoek van de Kruisstraat-Brinkstraat.

Joodse handelaar

- 5) AD, Assen, Schultegerecht Beilen, inventarisnummer 117, 22 januari 1784.
- 6) Dit was een gewestelijke belasting die van iedere bewoner van een huis ('haard') werd geheven. Bepalend voor de hoogte van de belasting was het aantal paarden of het beroep. Voor het bezit van vier of meer paarden betaalde men vier gulden. Een ambachtsman, zonder paard, betaalde voor zijn beroep één gulden.
- 7) RAD, Assen, OSA 868/869.

van deze verkoping werden zijn schuldeisers financieel tevreden gesteld. Uit zijn handelsmand werden verkocht: tinnen schotels, kinderdoekjes met een stukje bontgoed, neteldoeken, kamerdoeken, gewichten, schalen en een kandelaar.⁵⁾

Koopman-Landbouwer

De hiervoor genoemde Leffert Jans Bakker combineerde het beroep van koopman met dat van landbouwer. In 1774 werd hij winkelier genoemd, tien jaar later 'neringdoende'. Zijn zoon Jan Lefferts Bakker nam het bedrijf over. In de haardstedenregisters⁶⁾ van 1794 en 1804 wordt hij als boer/koopman vermeld. Vader en zoon Bakker worden van 1742 tot en met 1804 telkenjare voor drie gulden 'haardstedegeld' aangeslagen.

Klaas Remmelts ten Have was in de tweede helft van de 18de eeuw ook boer/koopman. Zijn zoon, Willem Klaas ten Have, nam in het begin van de 19de eeuw het bedrijf van zijn vader over. Evenals bij de Bakkers werden ook vader en zoon Ten Have voor drie gulden haardstedegeld aangeslagen.

De derde winkelier die in het proces van 1757 werd genoemd was Lucas Meinders. In de vijftiger jaren van de 18de eeuw had hij een pand in de Kruisstraat. In 1774 werd hij in het haardstedenregister vermeld als boer/stoker/tapper/winkelier. Tien jaar later was hij alleen neringdoende. Na zijn overlijden was er geen opvolger voor het bedrijf. Een broer van Lucas Meinders, Hendrik Meinders, had in de Bisschopsstraat een winkel. In 1774 oefende hij het combinatieberoep boer/brouwer uit, in 1784 werd hij als boer/neringdoende vermeld.⁷⁾

Handelaren

Kooplieden waren eveneens handelaren, die hun waren ook buiten

het gewest aan de man wisten te brengen. Dit blijkt uit een incident in 1795, waarbij de Beiler koopman Jan Lefferts Bakker was betrokken. In 1795 was er in het gewest gebrek aan graan. Door het Landschapsbestuur werd een uitvoerverbod voor rogge uitgevaardigd. In augustus 1795 constateerde men in Hoogeveen, dat er minder graan uit Wijster en Drijber werd aangevoerd dan in voorgaande jaren. Uit geruchten werd opgemaakt, dat een Beiler handelaar het graan van de boeren kocht om het vervolgens buiten het gewest Drenthe te brengen en te verkopen. Nader onderzoek van de Hoogeveeners in Drijber leerde hen, dat Jan Lefferts Bakker de Beiler opkoper was. Tijdens hun onderzoek gaf hij toe al zo'n 180 mud rogge van boeren in Drijber gekocht te hebben. Dertien zakken rogge, aangekocht door Bakker, werden door Hoogeveense graanhandelaren uit Drijber meegenomen naar Hoogeveen. Hier deden zij hun beklag bij het Hoogeveens gemeentebestuur. Ook het Landschapsbestuur werd op de hoogte gesteld. Het sprak zijn afkeuring uit over de handelwijze van Jan Lefferts Bakker. Hij werd als een 'baatzuchtige' koopman met een 'schandelijk voornemen' bestempeld. Anderzijds werden de Hoogeveeners ook op hun vingers getikt. Zij mochten geen graan in andere plaatsen in beslag nemen. Het graan moest dan ook aan Jan Lefferts Bakker worden teruggeven.⁸⁾

Winkelier-herbergier

De combinatie winkelier-herbergier kwam volgens Harm Tiesing tot in de 19de eeuw voor.⁹⁾ Het is dan ook niet zo verwonderlijk, dat in Beilen de combinatie winkelier/brouwer/tapper voorkwam. Rondtrekkende kooplieden, marskramers, woonden eveneens in Beilen. Het waren niet alleen Joodse kooplieden, die er op uittrokken, maar ook Beiler kooplieden zoals Egbert Kramer en Gerrit Bartels.¹⁰⁾

Tot slot

Uit de families Bakker, Ten Have en Meinders kwamen de Beiler kooplieden voort. Zij hadden ongetwijfeld de meeste klanten. Daarnaast hadden zij nog een boerenbedrijf. Opvallend is verder dat de families Ten Have en Meinders eveneens brouwers waren. Deze families zochten hun klanten niet op, de kopers kwamen bij hen.

Voor vader en zoon Bakker was het financieel gewin uit hun winkelniering erg belangrijk. Zij tastten daarbij de grenzen van plaatselijke en gewestelijke verordeningen af. Leffert Jans Bakker deed dat door winkelwaren op zondag te verkopen, zoon Jan Lefferts Bakker kocht ten tijde van een graantekort in 1795 rogge in om het over de gewestelijke grenzen te verkopen.

Boerderij te Drijber

8) J. Wattel, Het bestuur van Hoogeveen in de Franse tijd, in: M.A.W. Gerding, *Hoogeveen, oorsprong en ontwikkeling, 1625-1813*, F. Keverling Buisman e.a., Hoogeveen, 1983, pp. 269-270.

9) E.H. Edelman, *Harm Tiesing*, pp. 148-149.

10) RAD, Assen, OSA 868/869.

Cees van Dijk

Barbertje moet hangen. Harm Plenter en de Ereraad voor de Letterkunde

Harm Plenter, 1902-1986. De foto is omstreeks 1930 gemaakt.

1

Het is een curieuze zaak. Tussen 1945 en 2001 heeft niemand in Drenthe geweten dat toneelschrijver Harm Plenter uit Hooghalen na de Tweede Wereldoorlog als strafmaatregel een tijdelijk publicatieverbod heeft opgelegd gekregen. Ook de auteur zelf wist van niets. Henk Nijkeuter die in 2001 promoveerde op een proefschrift, dat in 2003 in een handelsuitgave bij Van Gorcum te Assen verscheen onder de titel *Geschiedenis van de Drentse literatuur, 1816-1956*, wierp de steen in de stille vijver.

2

Harm Plenter, geboren te Groningen in 1902, overleden te Norg in 1986, was vertegenwoordiger te Meppel en sinds 1934 manufacturier te Hooghalen. Zijn vrouw deed meestal de winkel, zelf trok Harm enkele dagen per week met de fiets, een koffer met handelswaar voorop en een koffer achterop, naar verschillende dorpen in de omgeving.

In de Drentse literatuur telde hij niet echt mee. Hij schreef wel het een en ander, maar slechts één boekje bracht het tot publicatie. Niettemin wijdt Nijkeuter in zijn *Geschiedenis* een hele pagina aan hem. Over Plenters Meppeler periode zegt hij: 'Zeer bekend werd zijn revue *Hier 1932*, met daarin het bekende Nederlandstalige lied Ode aan de Meppeler toren'.

In 1942 verscheen bij uitgeverij Torenlaan te Assen Plenters enige publicatie in boekvorm, het toneelstuk *As de komedie oflopen is* (verder *De komedie* te noemen), opvallend genoeg niet onder de auteursnaam H. Plenter, maar A. Plenter. Harm Plenters moeilijk leesbare handschrift zou daar debet aan kunnen zijn. Een geschreven hoofdletter H, met een wat dichtgeknepen bovenstuk, leest makkelijk als een A. De zetter zal zich hebben

vergist. Van een poging van Plenter zelf om een soort pseudoniem te gebruiken is geen sprake, dan had hij zijn achternaam moeten veranderen. Bovenal echter was Plenter trots op zijn eersteling en wilde hij maar al te graag weten dat hij de auteur was.

Nijkeuter schrijft:

‘Merkwaardig blijft dat Plenters toneelwerkje tijdens de bezetting werd uitgegeven, maar directeur Clewits van Torenlaan heeft *Um d’olde Toren* van Albert Denning er ook door weten te krijgen, zonder dat laatstgenoemde stond ingeschreven. De Ereraad voor de Letterkunde legde wel een publicatieverbod tot 5 mei 1946 op aan A. Plenter (de Hooghaler schrijver dus), wiens adres niet werd vermeld.’

3

Op het woord ‘merkwaardig’ in bovenstaand citaat kom ik terug. Met ‘ingeschreven staan’ wordt bedoeld: ingeschreven staan bij de Kultuurkamer (KK), een op last van de bezetter ingesteld orgaan. Als eerste was de (dagblad)pers aan de beurt, die in februari 1942 aan banden werd gelegd. Uitvoeringsmaatregelen betreffende andere sectoren volgden geleidelijk in de maanden daarna. Auteurs die wilden (blijven) publiceren, dienden zich bij de KK aan te sluiten, de beruchte Ariërverklaring te ondertekenen en hun boeken-in-concept te onderwerpen aan censuur vooraf. Het gros van de Nederlandse auteurs hield zich verre van dit instituut, dat gebaseerd was op de nationaal-socialistische ideologie. Wie zich wel hadden aangemeld, werden na de oorlog ter verantwoording geroepen en als ze niet werden vrijgesproken, gestraft met een publicatieverbod voor een bepaalde tijd.

4

De naoorlogse zuivering op het gebied van de kunsten was opgedragen aan Ereraden. Er waren er vijf, één voor elk van de volgende sectoren: beeldende kunst, architectuur, toneel, muziek en literatuur. De Centrale Ereraad had een eigen taak en fungeerde bovendien als beroepsinstantie voor personen die door de andere raden waren veroordeeld. De raden werkten volgens instructies van de afdeling Kunstzaken van het toenmalige Militair Gezag:

‘Voor de ereraden worden ter verantwoording geroepen zij, die volgens betrouwbare gegevens met de Duitsers in hun beroep zouden hebben samengewerkt, medewerking verleend aan Duitse propaganda of van Duitse of Duitsgezinde instel-

In „De Hunebedden Serie” verschijnen kleine schriften over onderwerpen waarvoor niet alleen Drenthen, maar óók — en misschien nog wel meer — niet-Drenthen belangstelling zullen toonen

Als eerstelingen komen uit:

No. 1 – **Bôoleven**, door E. Karst Jr.

No. 2 – **As de komedie of-loopen is**, een éénacter voor acht personen (4 dames en 4 heeren), door A. Plenter

Behoudens goedkeuring worden deze beide eerste nummers gevolgd door:

No. 3 – **Marthao Ledeng, de bloem van ’t daarp**, door Harm Tiesing

No. 4 – **Gebeurtenissen in Drenthe in ’t laatst van 1813 en begin 1814**, door M. H. Gratama

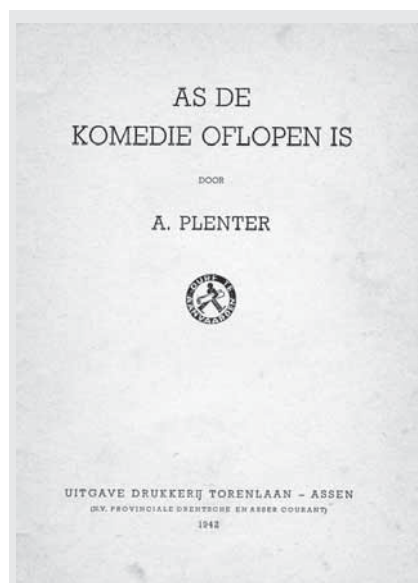
No. 5 – **Op een Drentsche boerderij lang geleden**, door I. J. Leutscher

No. 6 – **In Drenthe van Nieuwjaarsmorgen tot Oudejaarsavond**, door H. C. van Dockum

Meerdere nummers volgen

Populaire boekjes voor een populair prijs

ROLVERDELING :

GARRIET MENSING :	Boer, 65 jaar.
HILLEGIEN :	Zijn vrouw, 56 jaar.
AOLTIEN :	Hun dochter, 27 jaar.
ALBERDINE :	Dienstbode, 20 jaar.
KARSSIEN POL	} leden van
MEESTER v. WIEK	
JAN OOSTEBRINK	
KLAOS OOST :	Knecht bij Mensing.

lingen geprofitteerd hebben. Voorts zij die door exposeren of publiceren onder sanctie der Kultuurkamer hun beroep in het openbaar zijn blijven uitoefenen.' [Besluit van 23 juni 1945].

Omdat Plenter geen lid was van de KK zou men uit de laatste zin van voorgaand citaat kunnen afleiden, dat hij niet onder de jurisdictie viel van de Eeraad voor de Letterkunde en dus ook niet door deze gestraft kan zijn. Toch is dat wél gebeurd. Hij werd in september 1945 veroordeeld tot een publicatieverbod van acht maanden, wat gezien de korte duur van de uitsluiting betekende dat hij tot de 'kleintjes' werd gerekend.

Het lidmaatschap van de KK was op zichzelf geen reden tot veroordeling, men moest meer op zijn kerfstok hebben. Ook zonder lidmaatschap kon men voor de bijl gaan, hoewel daar weinig voorbeelden van te vinden zijn. A. Plenter was er één van. De achtergrond daarvan vormt de kern van dit betoog.

Alle Drentse auteurs die door de Eeraad zijn veroordeeld, waren lid van de KK. Met uitzondering dus van A. Plenter.

Nijkeuter heeft aan de uitzonderingspositie van A. Plenter geen aandacht geschonken.

5

Omdat Harm Plenter geen lid van de KK was geweest, maar wel werd veroordeeld, leidde dit als vanzelf tot de gedachte dat er sprake zou kunnen zijn van een vergissing en dat de veroordeelde A. Plenter een ander was dan Harm Plenter uit Hooghalen. Die gedachte is niet zo vreemd, want in Groningen woonde een Harm Plenter, een ver familielid van de Hooghalense Plenter, die wél lid van de KK was geweest en daardoor automatisch op de rol van de Eeraad heeft gestaan.

Het lijkt een duivels dilemma. Gaan we ervan uit dat Harm Plenter uit Hooghalen dezelfde was als A. Plenter dan blijft het verbazen dat hij veroordeeld is, hoewel hij geen lid van de KK is geweest. Proberen we Harm Plenter uit Groningen de veroor-

Het toneel

Het geheel speelt zich af in de woonkamer-keuken van boer Mensing. Op de achtergrond ziet men een grote schouw. Tegen de tegeltjeswand staat een ijzeren haardplaat. Daarvóór een kachel. Er zijn twee deuren. De éne voert met een trapje naar de opkamer, de andere voert door de stal naar buiten.

Verder ziet men een ronde tafel, waar boven een brandende lamp. De luiken of overgordijnen zijn dicht. Op de achtergrond of desnoods in het derde plan is een openslaand raampje van minstens 70 C.M, in het vierkant, waarover ook een gordijntje hangt. Een kabinet met kommen, een grote leunstoel en een aantal degelijke matstoelen completeren het echt Drents boerenvertrek.

(Als het doek opgaat zit boer Mensing bij de kachel te dommelen. Hillegien zit te naaien en Aoltien maakt een kluwen van een streng wol, welke zij om de stoelleuning heeft geslagen. Alberdine verdwijnt juist met een teiltje afwaswater.)

deling in de schoenen te schuiven op grond van zijn lidmaatschap van de KK, dan stuiten we toch op de onwaarschijnlijkheid dat deze Harm in de boeken terecht gekomen zou zijn als A. Plenter.

6

Geven de archiefstukken van de Ereraad, voor zover die bewaard zijn gebleven, dan geen antwoord op verschillende vragen? Nee. A. Plenter blijkt op 18 september 1945 samen met anderen, bij een collectieve uitspraak, veroordeeld te zijn tot een publicatieverbod tot 5 mei 1946. Dat is alles wat we weten. Verdere informatie over de persoon A. Plenter - zijn adres bijvoorbeeld en/of de achtergrond van zijn veroordeling - ontbreekt geheel in de stukken. [Brief van het Nationaal Archief van 7 nov. 2007 aan C. van Dijk].

De ereraden pleegden lekenrechtspraak. De Ereraad voor de Letterkunde werd nog wel voorgezeten door een jurist, namelijk de advocaat, tevens bekende letterkundige, F. Bordewijk, maar de overige leden waren toch weinig of niet geschoold op het terrein van de rechtspraak. De materie was gevoelig, er stonden reputaties op het spel, wie veroordeeld werd, stond daarmee impliciet als 'fout' te boek, een woord waarvan de specifieke betekenis ook na meer dan zestig jaar geen explicatie behoeft.

Velen die veroordeeld waren gingen in beroep bij de Centrale Ereraad, waar wèl de nodige juristen deel van uitmaakten, en kregen meer dan eens gelijk, zelfs in die mate dat de leden van de Ereraad voor de Letterkunde in november 1945 collectief ontslag namen, omdat vele van hun uitspraken in hun ogen ten onrechte teniet werden gedaan. Het ontslag werd overigens weer ingetrokken.

Men wilde na de oorlog snel schoon schip maken. Die snelheid heeft bij de ereraden niet altijd tot vlekkeloze goed onderbouwde besluiten geleid, om het maar eufemistisch uit te drukken.

7

De kinderen van Plenter konden hun ogen niet geloven toen zij in 2001 geconfronteerd werden met de veroordeling van hun vader door de Ereraad voor de Letterkunde. Zij hadden sterke argumenten om er aan te twifelen.

- a. Niemand in Hooghalen en wijde omgeving had ooit van een veroordeling gehoord, terwijl zo'n belangrijk iets toch niet verborgen had kunnen blijven. Als Plenter al een veroordeling geheim had willen houden dan zouden anderen hem er zeker aan hebben herinnerd, de vonnissen waren immers openbaar. De laatste persoon die men in Hooghalen aanzag voor fout gedrag in de oorlog was Plenter.

Het begin van het toneelstuk

A o l t i e n: As wij het over Jan Oostebrink hebt, kan Alberdine net kiekeken of hij 't in Keulen heurt dunderen.

H i l l e g i e n: Dat he'k mij óók al verbeeld. Ze markt alles op, die jonge wichter. En Alberdine is wel wat hiel schaarpe. Gien scheet ontgiet 'm!

A o l t i e n: Och, 'k wol niet geern, dat wij weer met oes veurge meid zaten. Dat was joa zo'n gaorenklöp-per. Alberdine is goed bij de warken en wij hebt nog nooit 'n meid wunnen, die zo vanzöls ies wat wark oet stee kun zetten.

H i l l e g i e n: Ie moet toch niet zo eigen met 'm doen. Hij is al zo wies. En hij lop er jao bij of zien vaë geld oplegt.

A o l t i e n: Zó krap zal 't er ook niet wezen. Een koe of zeuven, achte....

H i l l e g i e n: Schiet! 't Is volk van niks. Zien grovaë was arbeider bij Job Moes. Zien Moë mag wat centen had hebben, maor nooit veule (even stilte).

En Alberdine zien neie maantel is mij aorig mooier as die van oe. Is dat dan waark? Staand mut 'r blieven.

A o l t i e n: Jao, hij is niet benauwd. Maor alleman mag Alberdine geern liën. 't Is ook wel 'n knap majn! Hij kun op Dankdag zoveule jonges kriegen as hij wol.

H i l l e g i e n: Jao, dat zal wel.

A o l t i e n: Maor hij pakt voortdalik niet toe. En wie wet hoeveule die d'r wel hiel aanderen kriegen können, Gek, zoas dat majn leèrt. Hiele stukken leèrt hij ze maar oet de kop. Hij döt trouwens ook weer mee an in 't neie kemedie stök. 't Bestuur hef hum vraagt of hij lid wöl

Harm en Rie Plenter in Zwolle in 1934 op de dag, dat zij in ondertrouw gingen.

- b. Plenter werd in oktober 1945 benoemd tot lid van de voorlopige gemeenteraad van Beilen. Normale democratische verkiezingen volgden pas in 1946. Bij de samenstelling van wat ook wel de noodgemeenteraad werd genoemd, werd goed gelet op het oorlogsverleden van de kandidaten. Wie op politiek of cultureel terrein niet zuiver op de graat was geweest kwam niet door de selectie. Plenter werd niet alleen in 1945 benoemd tot raadslid, maar in 1946 ook als zodanig gekozen.

8

In 2003 voltrok zich een vinnige strijd in het *Dagblad van het Noorden* tussen Beate Plenter en Henk Nijkeuter. Beate eiste dat de passage over de veroordeling van haar vader in de *Geschiedenis van de Drentse literatuur* gewijzigd zou worden. Nijkeuter onderstreepte dat hij alleen maar in zijn boek had opgenomen wat hij in officiële documenten had aangetroffen en zich van een verder oordeel had onthouden. Dat mag zo zijn, maar het wekt verbazing dat hij zichzelf niet de volgende voor de hand liggende vraag heeft gesteld en dus ook niet naar het antwoord heeft gezocht. In zijn *Geschiedenis* komen auteurs voor die èn lid waren van de KK èn onder auspiciën daarvan hebben gepubliceerd, en desondanks zijn vrijgesproken. Hoe kan het dan dat iemand die géén lid was van de KK en slechts een volstrekt onschuldig toneelstuk op zijn naam had staan, dat bovendien nog buiten de KK om was verschenen, wèl is veroordeeld?

Er moest met Harm Plenter iets bijzonders aan de hand zijn geweest, iets dat afweek van de gang van zaken bij de overige Drentse veroordeelden.

9

‘Merkwaardig blijft dat Plenters toneelwerkje tijdens de bezetting werd uitgegeven’ schrijft Nijkeuter in zijn *Geschiedenis* (zie hierboven bij punt 2). Dat klinkt alsof alles wat in die jaren verscheen min of meer besmet was. Daar was geen sprake van. Het boekbedrijf in Nederland is na 10 mei 1940 allerm minst stilgevallen. Er kwamen geleidelijk wel steeds meer beperkingen (werk van joden en communisten mocht niet meer worden uitgegeven, papier werd schaars, enz.), maar er werd nog lustig gepubliceerd, ook bijvoorbeeld door een onbesproken figuur als de dichter Martinus Nijhoff. Van hem verscheen nog in 1941 de bundel *Het uur U*, gevolgd door *Een idylle*. De lezers vonden het heerlijk dat in moeilijke tijden nog zulk mooi werk uitkwam, men putte er kracht uit. Nijhoff wordt met opzet genoemd, omdat hij na de oorlog als een honderd procent goede Nederlander werd beschouwd, hetgeen blijkt uit zijn benoeming

tot lid van de Ereraad voor de Letterkunde. Als rechter oordeelde hij toen over de handelwijze van anderen, onder wie A. Plenter.

Aan publiceren tijdens de eerste twee jaar van de oorlog hoefde dus niet per se iets smoezeligs te kleven. De zaken kwamen pas op scherp te staan toen de KK werd ingesteld.

10

Bij zijn verdediging tegen Beate Plenter in het *Dagblad van het Noorden*, in een interview van 6 september 2003, plaatste Nijkeuter, in zijn wiek geschoten door wat hij als een onfaire aanval zag, enkele opmerkingen die de aandacht verdienen.

‘Mij is nog steeds niet duidelijk waarom een politiek geïnteresseerd man als Harm Plenter zich na de oorlog nooit openlijk heeft gedistantieerd van zijn in 1942 gepubliceerde toneelstuk.’

Er staat met zoveel woorden: hoe men er verder ook over denkt, Plenter zat sowieso fout met zijn boekje. Maar daarmee worden de feiten miskend.

Om te beginnen is *De komedie* een niets kwaads bevattende eenakter, waarvan de inhoud geheel los staat van de oorlog. Nijkeuters opmerking zal dus slaan op het jaar van verschijnen, 1942, het jaar waarin de KK werd ingevoerd. Verwerpelijk, als je toen nog publiceerde! Maar Plenter was, zoals we al enkele keren constateerden, geen lid van de KK en kan dus ook niet onder auspiciën van dit instituut hebben gepubliceerd. Het boekje verscheen vroeg in 1942, toen allerlei uitvoeringsmaatregelen van de KK nog niet van kracht waren. Honderden andere titels van honderden andere auteurs in ons land, evenmin lid van de KK, zijn eveneens verschenen in deze periode en niemand van hen is ooit gevraagd of heeft zich ooit uit eigen beweging geroepen gevoeld afstand te nemen van die boeken. Waarom zouden zij? Er was niets mis mee. Voorbeelden? Alleen al in de bibliografie van de kleine literaire uitgever A.A.M. Stols staan onder het jaar 1942 zo’n twintig titels van niet-KK leden vermeld, waaronder werk van Bertus Aafjes en J.C. Bloem. En lees voor meer voorbeelden Nijkeuters eigen *Geschiedenis* er op na, bijvoorbeeld bij Jan Naarding en Jan Poortman.

Aan het slot van het interview zegt Nijkeuter:

Wat betreft Beate Plenter, die de zaak aanhangig maakte, zegt hij: ‘Ik snap dat feiten pijn kunnen doen. Maar wetenschap doet nu eenmaal soms pijn.’

Van 1934 tot 1938 woonde het echtpaar Plenter in een gehuurde woning aan de Hoofdstraat. Hier had Plenter een manufacturenwinkel.

Een familiefoto voor de woning aan de Hoofdstraat

Harm Plenter met zijn beide kinderen: Henk en Beate.

Wie een zo bevoogdende toon aanslaat en Beate Plenter offert op het altaar van de onaantastbare wetenschap, moet er wel heel zeker van zijn dat hij het gelijk zonder restrictie aan zijn kant heeft.

11

De veroordeling van ene A. Plenter was een feit, maar viel, als het Harm Plenter uit Hooghalen betrof, in het licht van de instructies waaraan de Eeraad voor de Letterkunde gebonden was niet te verklaren. Er moest, ik herhaal, met A. Plenter iets anders aan de hand zijn. Maar wat? Was er iets over het hoofd gezien? Het antwoord op die vraag is te vinden in een dossier dat ook Nijkeuter heeft geraadpleegd en dat vermeld staat in noot 826 van zijn boek: NIOD, Doc II, 1037. (NIOD is het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie te Amsterdam). Uit één van de stukken, niet afzonderlijk genummerd, blijkt dat de Eeraad voor de Letterkunde een speciale norm hanteerde voor toneelschrijvers! Die waren strafbaar wanneer zij zich hadden schuldig gemaakt aan:

HET TER OPVOERING AFSTAAN VAN TONEELSTUKKEN.

12

De zaak is nu duidelijk. We moeten Plenter uit Groningen uit ons hoofd zetten en ons volledig richten op ene A. Plenter die een toneelstuk had geschreven, Harm Plenter uit Hooghalen dus. Die is niet veroordeeld omdat hij *De komedie* in 1942 had gepubliceerd, maar omdat hij het stuk beschikbaar had gesteld aan toneelverenigingen - let wel, aan foute verenigingen, aangesloten bij de KK - om het op te voeren. Daar lijkt verder geen speld tussen te krijgen. Plenter is terecht gestraft. Of toch niet? De eenakter uit 1942 is zoals we zagen uitgegeven door Torenlaan te Assen. Op de pagina links van de titelpagina lezen we (om extra op te vallen is de tekst in het boekje omlijnd):

Het opvoeringsrecht van „As de komedie oflopen is” is vrij, mits de het stuk spelende groep acht exemplaren van de éénakter bij de Uitgeefster heeft gekocht. Na de eerste opvoering stelle men zich voor een volgende vertoning voor wat het opvoeringsrecht betreft met haar in verbinding.

Met andere woorden: Torenlaan heeft Plenter een bedragje betaald voor zijn tekst en daarmee tevens het recht gekocht om te beschikken over de opvoering van het stuk. Dat was in die sector niet ongebruikelijk. Wie het stuk wilde spelen moest zich tot de uitgever wenden, niet tot de auteur. Plenter had geen zeggenschap over het opvoeringsrecht. Dat had uitsluitend Torenlaan, in de persoon van directeur H. Clewits.

13

Hendrik Clewits (1897-1983) was een belangrijk man. Lange tijd was hij hoofdredacteur van de *Provinciale Drentse en Asser Courant*, die werd gedrukt bij Torenlaan, waar hij eveneens de scepter zwaaide. Door de Commissie voor de Perszuivering werd Clewits na de oorlog een half jaar uitgesloten van journalistiek werk. Hij had zich schriftelijk met hand en tand verdedigd. Daarnaast kreeg hij te maken met de Eereraad voor de Letterkunde. Hij was lid van de KK geweest en had in de oorlog eigen literair werk uitgegeven. Hij zal zich ook hier verdedigd hebben en werd niet veroordeeld. 'Blijkbaar werden zijn literaire producten niet belangrijk genoeg geacht', schrijft Nijkeuter. Clewits zal wat zijn - na de oorlog strafbaar gebleken - rol betreffende *De komedie* aangaat, niet aan de tand zijn gevoeld door de Eereraad voor de Letterkunde. Als uitgever, dus ook van *De komedie*, viel hij namelijk nog weer onder een ander orgaan, de 'Zuiveringsraad voor de uitgeverij, de boekhandel, het leesbibliotheek- en kioskbedrijf.' En die hield zich niet bezig met opvoeringsrechten van toneelstukken! Aan deze versnippering van rechtsprekende instanties zal het te wijten zijn dat Clewits, wat *De komedie* betreft, de dans is ontsprongen en de zwarte Piet bij Plenter is beland. Clewits was natuurlijk niet onkundig van een en ander, maar heeft zich stil gehouden; hij was een slimme vos die wist hoe de hazen liepen, en och, iedereen veegde in die tijd zijn eigen straatje schoon.

Maar het blijft een merkwaardige zaak dat iemand - niet lid van de KK -, die een weinig opzienbarend toneelstuk had geschreven, vervolgens de rechten had verkocht aan een uitgever en dus niets meer over de opvoering ervan te zeggen had, door de Eereraad werd veroordeeld; terwijl een ander, die lid van de KK was geweest en onder auspiciën daarvan literair werk had uitgegeven, en bovendien opvoeringsrechten had verleend van genoemd toneelstuk, dat alleen door bij de KK aangesloten verenigingen mocht worden opgevoerd, vrijuit is gegaan.

14

De Eereraad voor de Letterkunde was blijkbaar op de hoogte van

Het gezin Plenter in 1939 in de tuin van het huis aan de Laaghalerstraat.

Vanaf 1938 woonde het gezin Plenter aan de Laaghalerstraat in de woning die geheel rechts nog net zichtbaar is.

Vader en moeder Plenter in 1950 met dochter Beate voor hun woning aan de Laaghalerstraat. Op de achtergrond de woning van de familie Snoeiing. De jongeman links is Jaap Piek, een neef uit Giethoorn.

de toneelstukken die foute verenigingen, ook in Drenthe, sinds 1942 hadden gespeeld. Vermoedelijk heeft de Ereraad voor het Toneel landelijk onderzoek verricht en een lijst met auteursgegevens doorgesluisd naar de Ereraad voor de Letterkunde. Ook *De komedie* zal op die lijst hebben gestaan. Auteur: A. Plenter. Duidelijk genoeg. Dat de opvoeringsrechten bij de uitgever berustten en dat deze dus het aanspreekpunt was, zal de aanbrengrers niet hebben beziggehouden. Zij waren vooral geïnteresseerd in foute toneelspelers, regisseurs, enz.

Vrijwel zeker is dat Plenter door de Ereraad niet is benaderd voor het verschaffen van informatie. Er is louter op stukken geoordeeld, er is hem niets gevraagd. Was dat laatste wel het geval geweest dan zou hij duidelijk hebben gemaakt dat hij niet A. Plenter heette. Natuurlijk had hij dan ook aangetoond dat men niet bij hem moest zijn, waar het ging om het verlenen van toestemming voor de opvoering van *De komedie*. Als hij dan desondanks toch zou zijn veroordeeld, beschikte de Raad inmiddels over zijn juiste naam en zou die, en niet A. Plenter, in het collectieve vonnis zijn vermeld!!

Plenter heeft het dus niet verder gebracht dan tot een verkeerde naam in een collectief vonnis, waarvan nooit een afschrift bij hem in de brievenbus is gedeponneerd. Hij wist van niets en heeft dus ook geen beroep kunnen aantekenen. Hij zou anders onmiddellijk zijn vrijgesproken.

Was Plenters geval bijzonder? Betrekkelijk. Bij de grootscheepse naoorlogse zuiveringsoperaties, uitgevoerd door tribunaal, raden, commissies enz., zijn heel wat omstreden vonnissen geveld. We kunnen er over filosoferen of een vonnis, A. Plenter betreffende, terwijl H. Plenter werd bedoeld, wel rechtskracht had. Waarschijnlijk was het op formeel juridische gronden nietig.

In Hotel Pension Kuiper trad toneelvereniging Advendo menigmaal op.

Toneelvereniging Advendo uit Hooghalen. Bovenste rij, vanaf links: meester Klaassens, Hendrik Talens, onbekend, Jan Wold, broer Tinus erachter, Albert Mulder, Bertus Wiggerink, onbekend en Jans Talens. Zittend, vanaf links: onbekend, Hannie Wold, Geertje Nijland, Jantje Wold, onbekend en meester Hof.

15

Blijft de vraag: mogen we de ogen wel sluiten voor enkele onzekerheden in het voorgaande en moeten we er toch rekening mee houden dat de Ereraad haar vonnis, met redenen omkleed, wel degelijk schriftelijk heeft doen toekomen aan A. Plenter te Hooghalen en dat deze het bericht ook heeft ontvangen? Dan is Harm Plenter er misschien zó van geschrokken dat hij, om de zaak voor zijn omgeving verborgen te houden, afgezien heeft van beroep. Deze gang van zaken is zeer onwaarschijnlijk. Ertegen pleiten de onder punt 7 genoemde argumenten. Die zijn ijzersterk. Bovendien: ook als de brief met de veroordeling als een complete verrassing op de deurmat zou zijn gevallen, zou Plenter, die een open karakter had en een sterk gevoel voor rechtvaardigheid, niet stiltejes zijn weggekropen, maar de strijd zijn aangegaan, beroep hebben aangetekend en als overwinnaar uit de bus zijn gekomen. Of we nu kiezen voor de ene optie: *Plenter wist van niets*, of voor de onwaarschijnlijke andere: *Plenter wist er wel van*, de slotsom blijft dezelfde: zijn veroordeling was onterecht.

16

Over Plenters houding in de oorlog nog het volgende. Omstreeks begin april 1942 zou de Hooghaler vereniging Advendo *De komedie* opvoeren, onder regie van Plenter zelf. Men zat midden in de repetities toen de vereniging formulieren ontving om zich aan te melden bij de KK. Niemand wilde dat. De voorbereidingen werden onmiddellijk gestaakt en de uitvoering afgelast. Advendo verdween tot het eind van de oorlog van het toneel. Een klassiekere gotspe is amper denkbaar: de man die weigerde in zijn eigen dorp *De komedie* op te voeren vanwege de KK, is veroordeeld, omdat het stuk in andere plaatsen wél werd opgevoerd, terwijl hij daar geen enkele zeggenschap over had.

Rolina Gerding

De KEEP, weg achter de snelweg.

In het voorjaar van 2007 reed mijn man voor een tocht op zijn crossfiets door het Nationale Park Dwingelderveld richting Spier en stak de weg naar Dwingeloo over richting de Kraloërhei, daarbij nam hij een pad dat vrij dicht onder de A28 doorloopt.

Daar zag hij eerst een geluidswal van stobben en afgevoerde grond van natuurontwikkelingsprojecten.

Dan ineens aan de linkerkant zag hij de sporen van een landgoed-tuin met rhododendrons, krenten- en vruchtbomen, acacia's en coniferen. Er lag op de hoek een grote veldkei met de naam De Keep.

Thuisgekomen, vroeg hij mij wat ik wist van die plek, tenslotte ben ik geboren op de plaats waar we nu wonen, dus... dat zou ik zeker moeten weten. Ik wist het niet en ging op onderzoek uit en opeens schoot me de uitgave Veldspraak van het Nationaal Park te binnen. Ik meende daar een wandelroute in gezien te hebben waar de naam De Keep in voorkwam. Het was de Holtveenroute, uitgezet door de te vroeg overleden Jan Tuttel. In de route las ik dat op het landgoed De Keep een 'jachthuis' stond van de familie Ter Braake. Ik kende de naam van die familie van de jachtpartijen waar mijn vader wel eens als drijver meeging en ook de betreffende jachtopziener Henk Spoelder was en is zeker geen onbekende voor mij. Na Henk Spoelder gebeld te hebben om informatie kon ik al snel een

afpraak maken met G. ter Braake in Meppel. Deze meneer Ter Braake bleek een gezellige en heldere verteller te zijn, geboren in 1920 en nog bijzonder actief.

Het Kepenbos

Het Kepenbos blijkt de eigenlijke naam te zijn van het gebied waar het jacht/vakantiehuis van de familie Ter Braake stond. Of de naam is afgeleid van de vogelnaam keep, een vinkensoort die als zomergast in Noord-Europa is en in onze gebieden overwintert, is niet duidelijk.

Het was in 1936 toen drie zakenmensen uit Meppel namelijk G. ter Braake sr. van de Distilleerderij, R. Houwink van de 'Koffie en Thee' en F. van Werven van de Germaan, fietsenfabriek, hun pachtovereenkomst met de Boermarke in Wijster beëindigd zagen. Deze werd overgenomen door de jachtcombinatie van de Vossenbergh in Wijster.¹

Vervolgens werd er een pachtovereenkomst gesloten met de Boermarke in Spier en met Staatsbosbeheer (250 ha).

Toen de mannen hun jachtgrond gingen bekijken zeiden ze tegen elkaar dat een eigen optrekje wel aardig zou zijn.

Ter Braake sr. en Houwink besloten samen een stuk heide en bos te kopen. Het Kepenbos heette dit gebied en het loopt ook tegenwoordig nog door over de A28.

Op dit stuk grond werd het eerste huisje gebouwd, dat als jachthuis werd gebruikt. De mannen kwamen daar op zaterdag aan en er was een gasstel waarop gekookt kon worden, dat wil zeggen pannen met erwtensoep werden er opgewarmd en er werden karbonades gebraden. Het was bijzonder gezellig met zijn allen na zo'n jachtpartij en een klein glaasje van het een

Keep

G. ter Braake sr.

Noot

- 1 R. Gerding, 'Landgoed De Vossenbergh', in: *Tijdschrift Historische Vereniging Gemeente Beilen*, jaargang 15, nummer 3, p. 7-14.

Oude jachtcombinatie met hazen aan stok. De foto is omstreeks 1934-1935 gemaakt.

Het eerste huisje, dat als jachthuis werd gebruikt.

Aanbouw huisje

of ander zal ook niet ontbroken hebben. Er waren twee jachtopzieners toentertijd, dat waren Koop Doorten uit Smalbroek en Jan Bolding uit Lhee. Het hele jachtveld bestond uit 1500 hectare, want ook de Kraloërheide hoorde er bij. Vanuit het jachthuis keek je uit over het Holtveen en over de heide met de turfgaten. Je kon in de verte de toren van Ruinen zien.

In de oorlog kwamen er soms mensen uit het westen van het land en zij vroegen Ter Braake sr. of ze turf mochten steken bij het Holtveen. Dat werd altijd goed gevonden. Ook boeren uit Spier konden er in de oorlogstijd turf steken.

Ter Braake sr. kocht er langzaam maar zeker stukken veen bij. De boeren konden er niets mee en zo kreeg hij voor een paar honderd gulden het ene na het andere stuk in bezit. Op een gegeven moment was het hele Holtveen in bezit van Ter Braake sr. Van het land dat de jachtcombinatie niet in bezit had, had men wel de jachtrechten.

In de gebieden van het Holtveen mocht niet worden gejaagd, omdat dit gebied werd gezien als de gronden waar de hazen zich konden terugtrekken en voortplanten. Ter Braake sr. was daar heel streng in; hij was de jagermeester, hij had dus de leiding; op zijn voorstel werd op deze manier de wildstand in stand gehouden. De rustgebieden noemde Ter Braake dat.

“Van het jachthuisje hebben we erg veel plezier gehad,” zegt G. ter Braake. “Op een gegeven moment na twee of drie jaar ging Houwink weg, hij hertrouwde met een jonge vrouw en ging in Epe wonen. Mijn vader heeft toen het gedeelte van Houwink overgenomen en zodoende was toen het hele Kepenbos met het huisje eigendom van mijn vader. Het werd een echte plaats van ‘samen zijn’, allerlei familiebijeenkomsten werden daar gehouden. In het begin van de oorlog is er nog een stuk aan het huisje gebouwd, want het was vaak wel erg klein voor een steeds groter wordende familie.”

In de zomers en na de oorlog logeerde de familie er vaak een paar weken.

Toen vader Ter Braake 70 jaar werd, kwam de hele familie bij elkaar in het huisje voor de thee, daarna gingen wij gezamenlijk naar hotel/restaurant Wesseling in Dwingeloo voor het diner.

De omgeving was natuurlijk prachtig. De oude heer Ter Braake zei vaak tegen de familie “Denk erom vertel niet tegen de mensen hoe mooi het hier is, want dan komen ze allemaal kijken en daar heb ik geen behoefte aan.”

De oude weg van Beilen naar Hoogeveen was er toen nog; géén autoweg dus! Vóór het eind van de jaren vijftig, kwam de ruilverkaveling en er werd toen een grote weg dwars door

het gebied heen gelegd. Toen is ook het eerste gedeelte van het Kepenbos onteigend. Het hele Holtveen en de omringende landerijen werden helemaal opnieuw ontgonnen en herverdeeld onder de boeren. “Mijn vader,” vertelt de heer Ter Braake, “kreeg toen boergronden in plaats van heide, hij was daar niet zo gelukkig mee. Hij heeft daar kerstdennen op geplant en hij heeft vee gekocht om er te laten weiden, verder heeft hij er een boerenschuur laten bouwen achter tegen het Kepenbos aan om het vee in de winter in onder te brengen. Jachtopziener Koop Doorten verzorgde daar het vee.

Van de schuur en het huisje is niets terug te vinden, alleen de coniferen en de krentenbomen die totaal niet passen in het gebied van de slenken van het Holtveen, doen er nog aan herinneren.”

In 1955 overleed de moeder van G. ter Braake. Zijn vader vroeg hem toen of hij de financiën, de administratie en de contacten met de boeren met betrekking tot de jachtcombinatie wilde overnemen. Hijzelf had daar geen aardigheid meer in. Tot ongeveer het jaar 2000 is G. ter Braake doorgegaan met deze werkzaamheden, toen zijn de contacten met de boeren overgedaan aan Menno Verbruggen en de administratie en de financiën aan Karel de Vries. Tegenwoordig wordt alles gedaan door Menno Verbruggen en Gerard ter Braake jr.

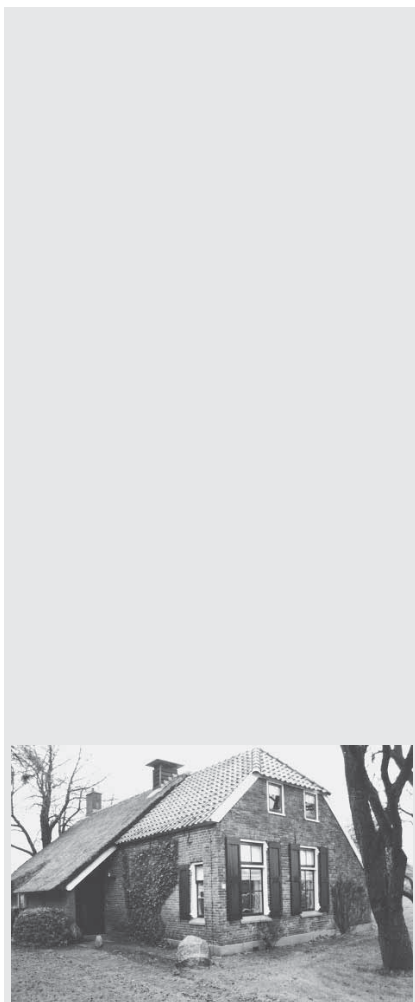
In vroegere tijden werden er twee drijfjachten in het jachtseizoen gehouden, later nog één. De drijfjacht begon in Smalbroek en eindigde in Spier. De laatste jaren worden geen drijfjachten meer gehouden vanwege de wildstand. Nu wordt er tijdens de jacht soms een vriend van de jagers uitgenodigd die dan mee kan, maar groter wordt de jachtcombinatie niet.

Ter Braake en Doorten bij de bijenkast

Foto eerste jachtcombinatie met hazen aan stok: vanaf links: 1, 2 en 3: onbekend; 4. Met hoed Frederik van Werven van de Germaan fietsenfabriek; 5. Roelof Houwink, ‘Koffie en Thee’; 6. onbekend; 7. Herman Meyling, Hengelosche Brouwerij; 8. en 9. Onbekend; 10. G. Ter Braake sr., Distilleerderij Meppel; 11. Teunis Visser, chauffeur van F. van Werven; 12. Onbekend; 13. Jacht-opziener Jan Brunsting; 14. Zittend voor onbekend. De onbekenden zijn waarschijnlijk de drijvers.

De Beuvinghof

Op de foto de huidige combinatie, vanaf links: Menno Verbruggen, Henk Spoelder, jachtopziener, Paul Barelds, Alfred, zoon van fam. W. Klaassen van Camping De Meistershof, Gerrit ter Braake, Karel de Vries, Gerard ter Braake, Tjeerd Postma en Jan van der Gaast; Karel Dinkla ontbreekt op de foto.

Toen G. ter Braake in 1965 overleed, ging het bezit in Spier naar de zuster van de heer G. ter Braake jr., zo'n 34 à 35 ha, dat was inclusief de landerijen en de kerstdennen die er waren geplant. Het geheel is door haar nog jarenlang geëxploiteerd, hoewel de opbrengst ten opzichte van de waarde laag was. Toen de komst van een Nationaal Park in het gebied op handen was, wilde zij de grond wel verkopen. De overheid was vanwege het Nationale Park i.o. ook geïnteresseerd om het geheel te kopen.

In eerste instantie kocht de overheid alle landerijen met uitzondering van het Kepenbos en het huisje.

Inmiddels was de zwager van G. ter Braake jr. overleden en kwam zijn zuster er nog zelden; het huisje stond er maar. Zij wilde het wel verkopen en dit is geprobeerd door makelaar Oosting uit Beilen. Dat lukte niet al te best, vooral omdat de verbinding naar het huisje slecht was. Er was alleen een zandweg die door zandauto's helemaal werd stukgereden. Verder was er geen aansluiting op de algemene nutsvoorzieningen. Je moest zelf veel doen. Er was een waterput (een bron) en er stond een aggregaat voor de elektriciteitsvoorziening.

Toen de nieuwe tweebaansweg kwam kon men die gewoon oversteken, dat was geen probleem, maar na de komst van de A28 moest je helemaal door het bos over een zandweg. Uiteindelijk heeft de overheid ook het huisje en het Kepenbos gekocht.

In 1964 werd het boerderijtje 'De Beuvinghof' aan de weg van Spier naar Pesse van de familie Beuving gekocht. Daar verbleef de familie Ter Braake vaak in de zomer.

De overbuur van de Beuvinghof in Spier was de familie Jan Steenbergen.

Jan Steenbergen was en is gevolmachtigde van de Boermarke in Spier, zodoende waren er geregeld contacten, ook over nieuwe jachtcontracten. Toen G. ter Braake jr. samen met zijn zoon bij de familie Steenbergen overlegde over de jachtcontracten (die contracten kwamen vrij) kwam ter sprake hoe de namen van de eigenaren van het gepachte jachtveld zijn veranderd. “Ik kende bijna niemand meer van de originele Spieringer boeren. Vaak zitten er zoons op die ik niet ken, maar de importboeren in de Grondsels uit Zeeland en Brabant, zoals bijvoorbeeld de familie Koolen, die ken ik nog wel,” vertelt hij.

Het Kepenbos is onderdeel van het Nationaal Park Dwingelderveld geworden. Er rest nog een stukje van de tuin en de steen met de naam ‘De Keep’. ‘De Beuvinghof’ is in 2002 verkocht. De jachtcombinatie bestaat nog in een nieuwe samenstelling met veel oude namen en is inmiddels ruim 80 jaar jong als we het jagen in Staphorst, Ommen en Wijster meerekenen.

Wat blijft is de herinnering aan de tijd van vóór de snelweg.

De Beuvinghof. Links: Hendrik Beuving (geboren 1894 te Wijster). Rechts: Pieter Beuving (geboren 1900 te Wijster). Zij zijn zonen van Jan Beuving en Beertje Strijk.

Met dank aan de familie G. ter Braake en aan Henk Spoelder.

Hooghalen, dorp van mijn jeugd

Op 12 december 2007 overhandigde Beate Plenter aan Willie Brinkman het eerste exemplaar van het boekje *Hooghalen, dorp van mijn jeugd*.

Het boekje, 52 bladzijden, is een bundeling van losse verhalen en zijn beschrijvingen van gebeurtenissen uit de jeugdjaren van Beate Plenter, zoals zij deze heeft beleefd. Beate Plenter vertelt in het boekje iets over haar eigen jeugdjaren, maar ook over het leven van haar ouders en haar dorpsgenoten. Het boekje, dat in een oplage van 125 exemplaren is verschenen, is inmiddels uitverkocht. Het boekje is uitgegeven door Klencke Pers, Emmen.

*Beate Plenter
signeert een
boek voor
Pillie Elslo.*

*Beate Plenter
overhandigt
het eerste
exemplaar
aan Willie
Brinkman.*

Nij-jaor en Meu Egbertien

Het is midden jannewaorie en de wind boest um mien hoes. Ik heb de gaskachels hoog op staon, maor overal vuul ik het deur de glieven tochten. De open heerd heb ik òk nog anmaakt.

Mangs jag de wilde wind een vlaoge stof weerumme henbinnen en het bossumkleed sangelt an de schöstienmaantel hen en weer dèn. De wind buldert en Wodan jag met zien peerde langs de wolkenlochten van het olde Drenthe.

Der komp weer een schip met zoere appels an. De hagelkôrrels rolt as peperneuten umdele. In het duustere gat van de bossum verdwient rook en vonken. Ik zit an de heerd in de olde voltaire van mien moeder... En dan inienen is het dagenlang weer stille en vörstig.

In de vrogge aovend kiekt dan de steernties umdele. Zie probeert neisgierig deur de schöstien in de veurkamer te kieken. De esterties bint sange van kleur en de olde heerdplate glaanst. Der stiet een peerderuter op van de legers van de Prins, die in de tachtigjaorige oorlog deur Drenthe hentrökken en het braandschatten en verrinneweerden. En in de zommer is er in de grote schöstien mangs een verdweelde vleermoes, die as een spook umheer giet en die zuk nog zwarter maakt, danne van nature al is.

Ok de sprao'n mugt geern op underzuuk oetgaon, as zie wilt nusseln in het neie seizoen en een stee zuukt. Seins valt er een al te neiplichtige, zwart van het roet, hen beneen. As de veugel, waarvan Robert Long zo mooi zung: "vanmörge vleug ze nog..."

Verhalen

Roel Reijntjes (1923-2003)

De schöstienmaantel in 't huus van Roel Reijntjes

*Portret van de grootvader van
Roel Reijntjes*

*Het graf van Roel Reijntjes
Foto's: T.L. Kroes*

In de bossum is nog underan een plaankien, waarop de tromme bewaard weur, met zien inhold van familieportretten, notaris-akten en familiepapieren.

En op de bossem de kommen van Saksisch blauw - Oostfries porcelein.

Een rondtrekkende kiepkerel, of een man met een kar met diggelgerak, hef die kommen verkocht an mien veuraolden... en nóg staot zie daor blauwend met de kleine veugelties der op, op mien bossum, in mien kamer...

Ok in dit nije jaor, met zien olde dingen. Strengere winters overlevend.

Het gas oet oeze noordelijke bodem is een oetkomst. Maor ik denk tóch an het pure vuur. Het vlammenbeweeg, dat reinigt. Dat wårmt gef, en dat bij-locht en met zien barmhartige schiensel alles verzaacht en vermooit.

En under an de bossumplate hangt het eulielaampien van Meu Egbertien Wolting. Het kwaamp veul in Beilen, maor hól toe in Zwiggel.

Egbertien is al jònk wedevrouw wodden. Al op heur vief en dattigste jaor verleur zie heur man en zie har gien kinder.

Alle zundagen, dan gunk zie, náó de kerkdienst, hen 't kerkhof en bezócht het graf van heur man... Alle zundagen in een riege van jaoren.

Ze wol hum gedåg zeggen, heur brudegom, heur man, die daor rustte in het girrelzaand en under de greune zoden. En ok bij de anvang van het Nij-jaor dee zie dat. En in de meitied legde zie een bossien tielozen [narcissen] neer.

Maor toch was zie bliede levend. Een klein, nuver frommes, in 't zwart.

Klein maor dapper op heur fietsien. En mangs, as um de nij-jaorstied de dobben en knaolen bevreuren waren, dan naamp zie heur fietsien en ree over het bevreuren Oranjekanaal, as een spookgestalte ofstikkend met de zwarte kleeraozie tegen het witte ies en de snei.

Hen Hieken, hen de Pöppings, die van heur volk waren.

Der zint mensen in de maatschappij, die as zie even bij oes ankomt, alles wat beter maakt.

De wereld in jannewaorie is kaold en nei. De neie dagen rilt nog veur de toekomst.

Al wat jonk is zal ienmaol vergaon. En de tied maakt van elk jonk wicht een aold wief, a'j maor lang genug wacht.

Maor ait is daor de kracht van de onbaotzuchtigde liefde, die deur koeriersters as tante Egbertien verspreidt en rondbracht word. In stórm en regen, in het geboes van de wilde winter-wind, in het olde èn het neie jaor.

Gebruiksvoorwerpen (4)

In deze rubriek wordt elke keer een oud gebruiksvoorwerp besproken en kunt u raden naar het gebruik van een volgend voorwerp.

De Collectie Brands is te bezoeken vanaf 1 mei tot en met eind oktober op zaterdag en zondag tussen 13.00 en 17.00 uur en volgens afspraak (tel. 0591-312613). Adres: Herenstreek 11, Nieuw-Dordrecht

Voor meer informatie zie: www.collectie-brands.nl

Oplossing tijdschrift december 2007

De afgebeelde voorwerpen in het decembernummer (zie hiernaast) werden bij de jacht gebruikt. Het zeemleren zakje werd gebruikt voor hagel en de hoorn voor kruit. Kruit mag niet vochtig worden of in de verdrukking komen, omdat het dan ontploft. Om deze reden was de harde beschermlaag nodig.

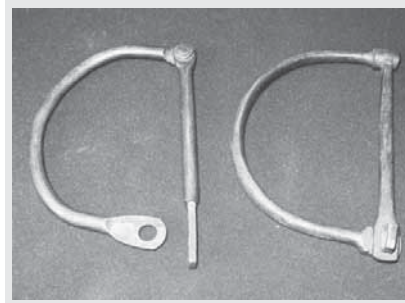

Jantinus E. Zinger uit Hijken wist het verschil in gebruik tussen de beide 'houders'.

Het linkervoorwerp, dat is gemaakt van een uitgeholde koeienhoorn, is een kruithoorn. Het rechtervoorwerp, dat is gemaakt van zeemleer, is een hagelzak.

Zinger ontvangt twee toegangskaarten voor een bezoek aan de Collectie Brands in Nieuw-Dordrecht.

Er kwamen ook nog reacties binnen op de ringen van de plunjezak. Zeijpveld uit Wijster gaf aan, dat het ringen zijn om een plunjezak te sluiten. In 1966 waren ze in gebruik bij de Marine.

De tekst voor deze rubriek is geschreven door S. Hoek-Beugeling.

Oplossing voor 1 maart 2008 zenden aan mw. J.A. Sikken, Grondselweg 7, 9418 TP Wijster - email: janetta@grondsels.nl

Indien er meer goede inzenders zijn wordt door loting bepaald wie twee gratis toegangskarten krijgt voor een bezoek aan de Collectie Brands in Nieuw-Dordrecht.

Met een hangslotje kon je dan de ring afsluiten.

H. van Urk uit Beilen gebruikte de sluiting voor de plunjezak tijdens zijn jaren bij de Koopvaardij. Zijn vader gebruikte eenzelfde sluiting in 1946, eveneens bij de Koopvaardij.

Johan Klok uit Beilen noemt het halfronde sluitingen voor het gebruik bij plunjezakken. Je kon hiermee de ogen van de plunjezak eenvoudig inrijgen. Daarna kon je de zak sluiten met een slotje. Hij heeft ze gebruikt tijdens zijn militaire dienstdienst bij de Koninklijke Marine.

Jantinus E. Zinger uit Hijken mailde dat de sluiting in de Duitse catalogus van Becker Outdoor te koop is en wel onder de naam 'Seesack Bügelschloss'.

Ook de goede inzenders van het gebruik van de ringen worden beloond met elk twee toegangskarten voor het bezichtigen van de Collectie Brands. Het zijn:

De heer Zeijpveld, Wijster.

H. Van Urk, Torenlaan 267, Beilen

J. Klok, De Made 34, Beilen.

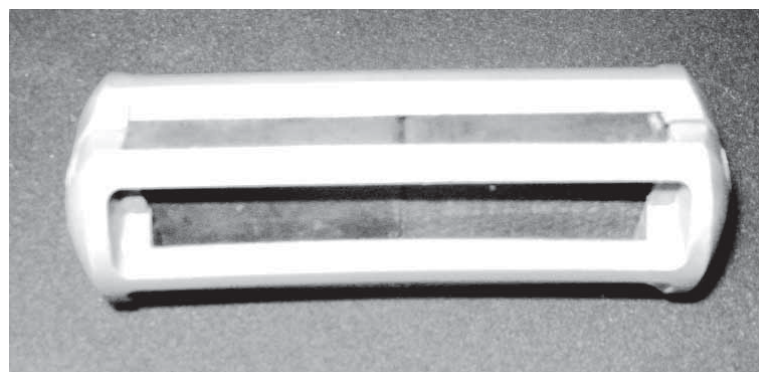
Bekend: een zilveren 'knottedoosje' uit de 17de eeuw.

Als in Friesland een jongen een meisje ten huwelijk vroeg, overhandigde hij haar een doekje waarin een aantal munten waren geknoopt. In de 17de eeuw werd de doek vervangen door een zilveren doosje. Als het meisje het doosje aanvaardde, kon het huwelijk worden gesloten.

Notabene: Het fijn bewerkte zilveren 'kistje' is zwart, omdat Jans Brands zijn zilver niet gepoetst wil hebben.

De vraag

Wie weet waarvoor onderstaand voorwerp dient? De houder is van groen plastic waarbinnen een grijs gekleurd metaalachtig voorwerp is geplaatst. De lengte is ongeveer 10 cm en de diameter is 3 cm.

Beilen.

Boek

Honderd jaar leven, werken en wonen.

- deel 1

Op 30 januari 2008 verschijnt bij de opening van de vernieuwde en uitgebreide Supermarkt C1000 in Beilen het boek *Beilen. Honderd jaar leven, werken en wonen*. Dit boek wordt door de Historische Vereniging Gemeente Beilen in opdracht van de familie Mulder, eigenaar van supermarkt C1000, samengesteld.

Het boek verschijnt in meerkleurendruk en telt 144 bladzijden. De omslag is gebrocheerd en genaaid. Per dorp en per straat wordt met foto's een indruk gegeven van de bebouwing van de vorige eeuw en in veel gevallen van de huidige situatie: het 'wonen'. Het 'leven' wordt weergegeven aan de hand van foto's van producten die men vroeger bij de kruidenier en nu bij de supermarkt koopt. Het 'werken' wordt uitgebeeld aan de hand van verschillende foto's uit het beroepsleven.

Over de inhoud van dit boek wordt op de volgende bladzijde geschreven.

Per post

Leden die niet in de voormalige gemeente Beilen wonen, kunnen het boek, zolang de voorraad strekt, per post ontvangen. Zij moeten hiervoor telefonisch contact opnemen met de secretaris van de vereniging:

W. Brinkman, tel. 0593-541848

De verzendkosten à € 3,00 worden in rekening gebracht.

In 1925 stonden er plaggenhutten op de Huttenstreek tussen Beilen en de Halerbrug. Het bijschrift in Het Noorden in Woord en Beeld luidt: 'De Drentse woningen aan de straatweg tusschen Beilen en Assen tonen waarachtig nog enige allures. Het dak mag dan van plaggen zijn, en de voortop van planken; de voorgevel gesteund door sterke boomstammen, die de bouwvalligheid zwijgend aantoonen, het front is toch gedeeltelijk van steen. Een roerende zorg voor netheid en huiselijkheid spreekt uit de gordijntjes voor de kleine ruiten.'

Het boek *Beilen. Honderd jaar leven, werken en wonen* wordt door de familie Mulder, eigenaar van de C1000 supermarkt in Beilen, aan klanten en leden van de Historische Vereniging Gemeente Beilen door middel van een actie geschonken.

In de actiekraant van C1000, die omstreeks 28 januari 2008 huis-aan-huis wordt verspreid, valt meer informatie te lezen over hoe het boek door middel van een bon verkrijgbaar is.

De bon in deze actiekraant is, nadat de klant van C1000 aan de actievoorwaarde heeft voldaan, in te leveren bij de stand van de Historische Vereniging Gemeente Beilen in supermarkt C1000 tussen 30 januari 2008 en 2 februari 2008. U ontvangt dan één exemplaar gratis. Per huisadres, lid van de vereniging en/of klant van C1000 wordt overigens maar één exemplaar gratis verstrekt. De boeken komen voornamelijk niet in de losse verkoop.

Beilen. Honderd jaar leven, werken en wonen.
- deel 1

Inhoud

Het boek opent met foto's van de 'grote' kerk. Daarna worden achtereenvolgens foto's gepresenteerd van de volgende Beiler straten: Torenlaan, Kerkstraat, Julianastraat, Kruisstraat, Bisschopsstraat, De Paltz, Stationslaan, Wilhelminaplein/Schoolstraat/Prins Hendrikstraat, Hekstraat, Molenstraat, Asserstraat, Brinkstraat, De Markt, Esweg, De Omloop, de haven, Havenstraat, Brunstingerstraat, Eursing, Asserweg, Hijkerweg, Beilen-West, Beilen-Oost, Beilen-Noord, Alting, Klatering, De Halerbrug, Hooghalen, Laaghalen, Laaghalerveen, Hijken, Oranje, Brunsting, Beilervaart, Terhorst-Smalbroek, Spier, Drijber, Wijster, Holthe, Makkum en Lieving.

Beilen. Honderd jaar leven, werken en wonen.
- deel 2

De redactie van het boek heeft in de afgelopen maanden honderden foto's verzameld. Veel te veel voor publicatie in één boek. Daarom zal in november 2009 bij het 20-jarig jubileum van de vereniging deel 2 verschijnen.

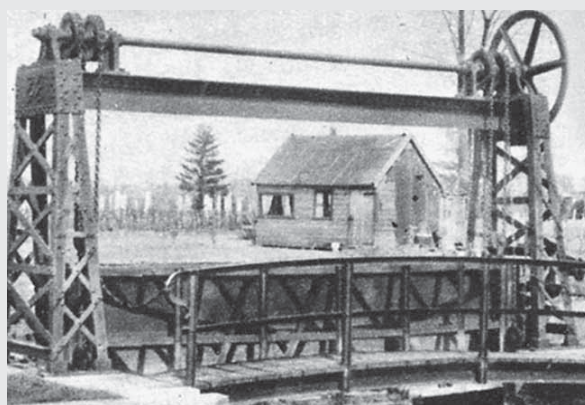
De foto rechts is uit 1930. Zichtbaar zijn de molen aan de Brinkstraat, de kerk en grafzerken op de begraafplaats. Wie in de 'keet' woonden, is niet bekend.

Collectie Roelof Boelens (Emmen)

Roelof Boelens uit Emmen heeft in de afgelopen jaren nagenoeg alle bladen van *Het Noorden in Woord en Beeld* verzameld. In dit geïllustreerde weekblad zijn tal van foto's uit het Beiler verleden te vinden. Voor het samenstellen van het boek heeft de redactie gebruik kunnen maken van zijn verzameling. Er wordt in het boek een groot aantal foto's opgenomen, die nog niet eerder zijn gepubliceerd.

Ledenwerfactie

De Historische Vereniging Gemeente Beilen houdt tot en met 2 februari 2008 een unieke ledenwerfactie. Aanbrengers van nieuwe leden ontvangen een waardebon ter waarde van € 30,-- die besteed kan worden aan boeken/tijdschriften van de Historische Vereniging Gemeente Beilen. Ook nieuwe leden ontvangen een waardebon ter waarde van € 30,-- (zie de bon hieronder).

Ledenwerfactie

Bon versturen naar: G. Drenth-Barkhof, Dahliastraat 20, 9411 GP Beilen

Als nieuw lid geef ik op:

naam: _____ adres: _____

woonplaats: _____ postcode: _____

Het nieuwe lid ontvangt per omgaande een acceptgiro voor de contributie voor 2008 en een waardebon ter waarde van € 30,-- die besteed kan worden aan boeken/tijdschriften van de Historische Vereniging Gemeente Beilen.

Het nieuwe lid is opgegeven door:

naam: _____ adres: _____

woonplaats: _____ postcode: _____

Na betaling van de contributie voor 2008 door het opgegeven lid ontvangt de aanbrenger een waardebon ter waarde van € 30,-- die besteed kan worden aan boeken/tijdschriften van de Historische Vereniging Gemeente Beilen.

Ledenvergadering

Op woensdag 6 februari 2008 wordt in het Wilhelmina Zalencentrum te Beilen de jaarlijkse ledenvergadering gehouden, aanvang 19.30 uur.

Agenda

1. Opening
2. Vaststelling van de agenda
3. Vaststelling notulen ledenvergadering woensdag 25 april 2007 te Beilen (ter vergadering)
4. Jaarverslag 2007 (ter vergadering)
5. Financieel jaarverslag 2007 (ter vergadering)
6. Verslag kascommissie (A. Zantinge en L. Klaassens)
7. Begroting 2008 (ter vergadering)
8. Benoeming kascommissie
9. Verkiezing bestuursleden
Aftredend en herkiesbaar: Femmie Biemold en Jakob Vrijs.
Namen van tegenkandidaten kunnen tot een uur voor de vergadering worden ingediend bij de secretaris.
10. Vacature voorzitter
11. Standpuntbepaling m.b.t. Roel Reijntjes Warkhuis.
12. Rondvraag
13. Sluiting
14. Pauze

Na afloop van de ledenvergadering vertoont Ted Kroes *Beiler foto's van fotograaf Hazenberg*. Jan Gaasbeek zal waar mogelijk over de personen enige wetenswaardigheden vertellen.

Opvraagbaar

Het jaarverslag 2007 en de notulen van de ledenvergadering van woensdag 25 april 2007 zijn bij de secretaris per email opvraagbaar: williebrinkman@home.nl

Geert Seubring

Tuberculose

In mijn herinnering komt nog vaak de ziekte tbc naar boven. Tbc komt nu niet meer zo vaak voor, maar in mijn jeugd was dit een gevaarlijke en langdurige ziekte.

Draaibaar tuinhuisje

Als geboren Hijkenaar wil ik beschrijven hoe het was in het boerendorp Hijken in de periode 1934 tot 1946. Ik weet niet hoe het was in andere dorpen en plaatsen in Drenthe, maar in Hijken kwam tbc veelvuldig voor met alle gevolgen van dien. Als ik mijn geheugen naga, kom ik in totaal op 27 dorpsgenoten die door deze ziekte waren besmet. Van hen zijn er negen overleden.

Medicijnen zoals wij die nu hebben, waren er toen nog niet. Pas in 1947 kwamen er goede medicijnen voor de bestrijding van tbc; de kans om te overlijden was na dat jaar gering geworden. Van de 27 patiënten zijn er die jaren 16 in het Beatrixsanatorium in Appelscha verpleegd. De behandeling in dit sanatorium bestond uit het geven van goede voeding, veel levertraan en overdag verpleging in de buitenlucht, ook bij koud en slecht weer. Altijd werden ze gewassen met koud water. Medicijnen werden toen nog niet verstrekt.

De eerste patiënten werden vlak voor de oorlog opgenomen. Na de inval van de Duitsers in mei 1940 moest het sanatorium worden ontruimd op bevel van de bezetter. De patiënten uit Hijken zijn door hun ouders op de fiets naar huis gehaald. Drie weken later mochten ze weer terugkomen om verder verpleegd te worden. Van de in Appelscha opgenomen Hijker kinderen is er niemand overleden. Die verpleging zonder medicijnen heeft toch veel baat gehad.

Robert Koch

Tuberculose

Tuberculose is een ernstige, soms besmettelijke bacteriële infectieziekte veelal veroorzaakt door *Mycobacterium tuberculosis*. Deze bacterie is in 1882 ontdekt door Robert Koch. Door gebruik van verscheidene daartoe geschikte antibiotica tegelijk is tuberculose tegenwoordig meestal goed te behandelen.

In de volksmond wordt tuberculose ook wel tering genoemd. In de periode dat er nog geen werkzame geneesmiddelen bestonden tegen tuberculose ontstond de eufemistische afkorting tbc, of zelfs tb, die ook tegenwoordig nog wel worden gebruikt. De naam tuberculose komt van de tuberkels, knolvormige lichaampjes, ook wel granulomen genaamd, die kenmerkend zijn voor ontstekingen veroorzaakt door deze bacteriegroep.

Voor 1950 bestond de behandeling uit rust en kuren in centra met 'gezonde lucht', op de Veluwe of in het hooggebergte, bijvoorbeeld in het Zwitserse Davos.

De meest voorkomende symptomen van longtuberculose zijn aanhoudend hoesten, gewichtsverlies, nachtzweeten, pijn in de borstkas en bloed ophoesten.

Doordat er in Hijken een vrouw op leeftijd open-tbc bleek te hebben in een gezin met schoolgaande kinderen had er een grote besmetting op de school plaatsgevonden. De schoolgaande jeugd is toen helemaal onderzocht. De verpleging in Appelscha was een langdurige zaak. De meesten hebben daar twee tot drie jaar moeten verblijven. Openbaar vervoer was er toen nog niet en

Geesje Jonker, geboren 13 mei 1911; overleden: 4 maart 1935, 24 jaar oud.

Hennie (Hendrikje) Jonkers, geboren 14 januari 1917; overleden 10 oktober 1934, 17 jaar oud.

Slachtoffers in Hijken

In de jaren 1934-1945 overleden van het gezin Jonkers vier van de tien kinderen aan tbc: Geesje, Hennie, Hendrik en Lammie. Hun broer Willem had ook tbc. Hij is jarenlang verpleegd in het sanatorium in Appelscha en is van deze ziekte genezen.

Lammie (Lamina) Jonkers, geboren 1 oktober 1930; overleden 7 november 1945, 15 jaar oud.

De boerderij van het gezin van Lambert Jonkers aan het Oranjekanaal ZZ 11 in Hijken. Lambert Jonkers was in Hijken 'bèrholder' en werd in de volksmond 'Bouwen Lamert' genoemd.

alle ouders moesten op de fiets hun kinderen bezoeken. Dat waren soms rijwielen met massief rubberen banden. Gewone banden waren aan het einde van de oorlogstijd immers niet meer te koop. Ik weet nog, dat bij de winterdag als het ijs op de kanalen lag er ouders waren, die er op de schaatsen naar toe gingen. De lange verplegingsduur was een hele opgave in die jaren. De

Hendrik Jonkers, geboren 12 september 1919; overleden 18 september 1941; 22 jaar oud.

TBC-huisje bij de boerderij van de familie Meijering in Hooghalen. Voor het huisje zitten Jantje Meijering (links) en een vriendin. In het TBC-huisje werd in de jaren veertig van de 20ste eeuw Arend Meijering verpleegd. Hij is op jonge leeftijd overleden.

jonge mensen van nu kunnen zich dat bijna niet voorstellen. Ook waren er ouders die hun zieke kinderen zelf thuis wilden verplegen. Die patiëntjes kwamen dan apart te liggen in een soort tuinhuisje met veel glas. Deze tuinhuisjes werden gebouwd op een as die kon draaien. Het hele huisje kon je dan met de stand van de zon meedraaien. Op verschillende plaatsen in het dorp stonden deze huisjes in de tuin. Toch zijn er in Hijken in die twaalf jaar negen jonge mensen overleden. Ze waren bijna allemaal onder de twintig jaar. Ook twee jeugdvrienden van mij zijn aan deze ziekte bezweken. Van één gezin zijn zelfs vier kinderen overleden.

De meeste mensen schaamden zich als in hun gezin tbc voorkwam. Het werd een armoedeziekte genoemd, wat natuurlijk helemaal niet zo was. Je kon als gezond kind door anderen besmet worden. Ouders waarschuwden hun kinderen dan ook zo weinig mogelijk met besmette kinderen om te gaan. Hierdoor kwamen deze patiënten nog meer buiten de gemeenschap te staan. Het woord 'besmettelijk' was zo beladen, dat iedereen benauwd was gemaakt voor deze ziekte. Ook nadat men volledig genezen was verklaard, moest men soms in gesprekken opmerkingen aanhoren die de persoon in kwestie diep konden grieven.

Ik heb met een paar oudere mensen uit Hijken mijn geheugen wat opgefrist over deze ziektegevallen. Een oudere dame wilde er nog niet over praten, want dan kwam alles weer boven. Ik weet dat bij sommigen in het dorp de narigheid nog steeds leeft. Zo heeft de tbc in een betrekkelijk gering aantal jaren veel leed en zorg in een twintigtal gezinnen veroorzaakt.

Aan de voorgevel van de voormalige boerderij van de familie Wolting aan de Asserstraat was een uitbouw voor 'een tbc-huisje' gemaakt (foto boven en onder). Hierin werd Marinus Wolting verpleegd.

TBC-huisje

